

سنبش سطوح توسعه یافتگی بخش کشاورزی شهرستان‌های استان فارس

چکیده

افزایش مداوم جمعیت کشور نیاز به مواد غذایی و تولیدات کشاورزی را روزافزون نموده و در شرایط موجود تولیدات کشاورزی تکافوی نیازهای کشور را نمی‌کند و علی‌رغم هدف دستیابی به خودکفایی، برای تأمین مصرف جمعیت، با آهنگ کنونی رشد آن، خرید قسمت عمده مایحتاج از خارج در آینده اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. این در حالی است که فرآورده‌های کشاورزی در بازارهای جهانی نیز با کمبود مواجه بوده، تهیه و تأمین نیازهای کشور را با مشکلاتی روبرو نموده است. این شرایط ایجاب می‌کند که کشاورزی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته، و در بهره‌بری از منابع و استفاده از امکانات موجود گامهای مؤثر و سریعی در جهت افزایش تولیدات و تأمین مواد غذایی مورد نیاز برداشته شود. مطالعه حاضر با هدف شناخت نابرابری‌های فضایی و تعیین جایگاه هر یک از شهرستان‌های استان فارس در بخش کشاورزی انجام گرفته است. روش تحقیق (توصیفی-تحلیلی) می‌باشد که با الهام از مدل آماری شاخص ترکیبی توسعه انسانی (HDI) سطوح توسعه‌یافتگی کشاورزی استان مشخص شده است. از نرم افزار SPSS نیز برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که رتبه و سطح شهرستان‌ها در شاخص‌های مختلف متفاوتند که این مسأله بیانگر توسعه نامتعادل شهرستان‌ها در بخش کشاورزی و شاخص‌های مختلف آن است. واژه‌های کلیدی: شاخص ترکیبی توسعه انسانی (HDI)، مکانیزاسیون کشاورزی، نابرابری فضایی، استان فارس.

مقدمه

استان فارس یکی از استان‌های پهناور کشور با شرایط جغرافیایی ویژه و اقلیم‌های متفاوت است. این شرایط چشم‌اندازهای جغرافیایی متفاوتی را پدید آورده است که با گذشت زمان فراز و نشیبهای زیادی را پیموده است. به همین دلیل در نواحی مختلف این استان امر توسعه یکسان صورت نگرفته و نابرابری‌هایی در میزان برخورداری از مواهب توسعه بوجود آمده است.

بررسی و شناخت وضعیت نواحی، قابلیت و تنگناهای آنها از اهمیت ویژه‌ای در برنامه‌ریزی ناحیه‌ای برخوردار است. امروزه آگاهی از نقاط قوت و ضعف نواحی، جهت ارائه طرح‌ها، برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌ها ضروری است به گونه‌ای که استفاده از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی، بهداشتی و غیره می‌تواند معیاری مناسب برای تعیین جایگاه نواحی و عاملی مهم در جهت رفع مشکلات و نارسائی‌های موجود در راه رسیدن به توسعه پایدار باشد. همچنین نابرابری‌ها شکاف ناحیه‌ای را از بین خواهد برد. در همین راستا برنامه‌ریزی ناحیه‌ای با نگاهی عمیق و همه جانبه به مسائل ناحیه‌ای در پی انتظام کانون‌های زیستی در فضای منطقه و یا به عبارت دیگر به دنبال فراهم ساختن مهمترین شرایط زیست و ارتباط مناسب میان کانون‌های زیستی است (قنبری، ۱۳۸۴: ۲). تأکید بر نقش حیاتی و پتانسیل‌های مهم کشاورزی در فرایند توسعه، مفاهیم اساسی مانند توسعه پایدار کشاورزی و مسأله امنیت غذایی را مطرح نموده و نگرش جدیدی نسبت به این بخش و عوامل فراملی و حیاتی آن پدید آورده است.

به نظر اکثر اقتصاددانان و صاحب‌نظران در امور اقتصادی، کشاورزی یکی از مهم‌ترین و تواناترین بخش‌های اقتصادی کشور است که تأمین کننده ۱/۵٪ تولید ناخالص داخلی، ۱/۳٪ اشتغال، بیش از ۴/۵٪ نیازهای غذایی، بخشی از صادرات غیر نفتی و حدود ۹/۱۰٪ نیاز صنایع است. (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۵: ۲).

برخلاف تصور عده‌ای هنوز دوده‌های بسیار غلیظ و سیاه دودکش‌های کارخانه‌های بزرگ صنایع سنگین کشورهای صنعتی، نتوانسته بر روی این واقعیت که کشاورزی تغذیه کننده انسانها و اساس تمدن‌هاست پرده بکشد، بلکه دانشمندان علوم اجتماعی و اقتصادی این ممالک مثل دکتر کسنای، مالتوس، ریکاردو و حتی اقتصاددانان معاصر، مایکل تودارو و امثال اینها با کمال صراحت تفوق و برتری کشاورزی را در همه جوامع، بویژه جوامع در حال توسعه و کمتر توسعه یافته تصدیق و تأیید کرده‌اند و اغلب در نوشته‌های خود درآمد حاصل از خاک کشاورزی را اصل همه ثروت‌ها می‌دانند (آسایش، ۱۳۸۳: ۱۸۷).

توسعه و توسعه‌یافتگی در ایران با چالش‌های متعددی روبرو بوده است. در استان فارس نیز نابرابری و

مقصود بیات

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی،
دانشگاه اصفهان

رباب صفری

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی،
دانشگاه اصفهان

در ایران را بازتاب فضایی عوامل طبیعی، قطب‌های رشد، اقتصاد سیاسی، مسائل قومی- فرهنگی، نارسایی نظام برنامه‌ریزی و دوگانگی اقتصادی بیان می‌کند (موسوی، ۱۳۸۲).

روش پژوهش

با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر فضای تحقیق و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی است. داده‌های مورد نیاز از سرشماری عمومی کشاورزی سال ۱۳۸۲ استان فارس بدست آمده است. جامعه آماری مورد مطالعه ۲۲ شهرستان استان فارس بوده که همگی با استفاده از دو گروه متغیر شامل: گروه اول، داده‌های مکانیزاسیون کشاورزی و گروه دوم شامل میزان کل تولید محصولات کشاورزی بوده است. داده‌های حاصل از آمارنامه، با استفاده از فنون آماری در نرم افزار SPSS و نیز با استفاده از ابزار Arcview مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

شرح مدل

برنامه عمران سازمان ملل متحد، برای اولین بار در سال ۱۹۹۰ برای درجه‌بندی کشورها از لحاظ توسعه انسانی الگویی را بکار برد که با قائل شدن اهمیت یکسان شاخص‌ها برای رتبه‌بندی بکار گرفته می‌شود. برنامه عمران ملل متحد، در این مدل از سه شاخص امید به زندگی، درصد باسواد و درآمد سرانه برای درجه‌بندی کشورها استفاده نموده است.

ولی در سطح مناطق، شهرها و نواحی به منظور بررسی و درجه توسعه یافتگی می‌توان از شاخص‌های زیادی استفاده نمود. ساختار کلی مدل به شرح زیر است:

$$X_i = \frac{X_i \text{ اندازه حداقل} - \text{اندازه واقعی } X_i}{X_i \text{ اندازه حداکثر} - \text{اندازه حداقل}} \quad (1)$$

دومین مرحله در این روش، تعریف شاخص میانگین برای هر یک از مناطق، کشور و... است.

$$X_j = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_{ij} \quad (2)$$

مرحله سوم در این روش، محاسبه توسعه انسانی است که مقدار آن مابین صفر و یک می‌باشد. مقدار به دست آمده هر چقدر به یک نزدیک تر باشد نشان دهنده درجه توسعه یافتگی است.

$$HDI = (1 - X_j) \quad (3)$$

با انجام این محاسبات و مشخص شدن میزان شاخص ترکیبی انسانی برای هر یک از مناطق، می‌توان مناطق را به سه دسته توسعه یافته، نیمه توسعه و محروم تقسیم کرد. اگر مقدار $0 \leq HDI < 0.5$ منطقه دارای سطح توسعه محروم است، اگر $0.5 \leq HDI < 0.8$ باشد منطقه از سطح توسعه متوسط و اگر $0.8 \leq HDI < 1$ باشد منطقه از سطح توسعه بالا برخوردار است (Neumayer, 2001, pp101-114).

معرفی محدوده مورد مطالعه

استان فارس با وسعت ۱۲۵ هزار کیلومتر مربع در جنوب کشور بین مدارهای ۲۷ و ۳۱ درجه عرض شمالی و بین نصف‌النهار ۵۰ و ۵۵ درجه

نبرد تعادل در پراکنش امکانات و منابع و تمرکز امکانات و خدمات در یک یا چند شهرستان موجب واگرایی و شکاف توسعه بین نواحی استان شده است. تحقیق حاضر با هدف سنجش سطوح توسعه یافتگی کشاورزی در شهرستانهای استان فارس و سطح‌بندی هر یک از آنان و مقایسه تطبیقی بین شهرستان‌های استان انجام گرفته است سؤالات تحقیق شامل؛

- ۱- شهرستان‌های توسعه یافته و برخوردار استان کدام‌اند و چه عواملی در توسعه یافتگی آنان تأثیر داشته است؟
- ۲- برای ایجاد تعادل بین شهرستان‌ها چه راهکارهایی وجود دارد؟
- ۳- آیا شکاف و نابرابری به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه کشاورزی، در شهرستانهای استان زیاد است؟

پیشینه تحقیق

۱- گزارش توسعه انسانی مربوط به سازمان ملل متحد (۱۹۹۱). اولین گزارش توسعه انسانی مربوط به سازمان ملل متحد است که در سال ۱۹۹۱ با استفاده از سه شاخص امید به زندگی، درصد باسواد و درآمد سرانه درجه توسعه یافتگی کشورها را مورد بررسی قرار داد. که طی آن بسیاری از کشورهای آفریقایی، آمریکای جنوبی و مرکزی و آسیایی از لحاظ توسعه انسانی در سطح پایینی قرار دارند که لازمه پیشرفت آن کشورها را رشد اقتصادی دانسته‌اند (UNDP, 1991).

۲- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۷۹). سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در سال ۱۳۷۹ توسعه انسانی را در سطح استان‌های کشور در سه شاخص؛ امید به زندگی، درآمد سرانه، درصد باسواد مورد بررسی قرار داد. استان‌های تهران، قم، اصفهان، فارس، یزد، گیلان، سمنان، مرکزی در سطح بالای توسعه و استان‌های زنجان، کهگیلویه و بویراحمد، کردستان، سیستان و بلوچستان در سطح پایین توسعه قرار داشتند. بقیه استان‌ها در سطح متوسط توسعه بودند. به گونه‌ای که رشد اقتصادی و توزیع عادلانه‌تر امکانات و منابع اقتصادی را مهمترین عامل کاهش نابرابری‌های نواحی دانسته‌اند (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۰).

۳- خلیل کلاتری (۱۳۷۵) در پژوهشی راجع به شناسایی مناطق عقب مانده در ایران به این نتیجه رسید که مطابق با نظریه مرکز- پیرامون نواحی مرکزی امکانات را در خود متمرکز کرده و باعث رشد و توسعه خود شده‌اند و هر چقدر از مرکز به طرف حاشیه می‌رویم از شدت توسعه کاسته می‌شود. وی درجه توسعه یافتگی را بهره‌گیری از ۱۷ شاخص اقتصادی، اجتماعی از طریق الگوی HDI انجام داده بود (Kalantari: 1995).

۴- سنجش درجه توسعه یافتگی نواحی ایران با استفاده از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و غیره (میرنجف موسوی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه یزد، ۱۳۸۲). میرنجف موسوی در رساله کارشناسی ارشد خود تحت عنوان سنجش درجه توسعه یافتگی نواحی ایران با استفاده از ۳۸ شاخص اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی و ... درجه توسعه یافتگی ایران را بر اساس تقسیمات اداری- سیاسی در سال ۱۳۷۵ مورد سنجش قرار داده است. نتیجه یافته‌ها حاکی از آن بود که از مجموعه ۲۵۳ ناحیه، ۲۴ ناحیه برخوردار، ۱۱۶ ناحیه نیمه برخوردار و ۱۱۳ ناحیه محروم بودند ایشان علل نابرابری ناحیه‌ای

در این زمینه واضح است که هیچ عامل ساده یا معینی مانند تعداد و تراکم جمعیت، آب و هوا و منابع طبیعی نمی‌تواند نابرابری در زمینه توسعه را تبیین کند.

ارتباط معنی‌داری بین آب و هوا و سطوح توسعه وجود ندارد، به عنوان مثال هر چند بسیاری از کشورهای فقیر در نواحی گرم و مرطوب مداری قرار دارند ولی بسیاری نیز در این نواحی قرار ندارند (رضوانی، ۱۳۸۳: ص ۱۵۲).

نظریات توسعه ناحیه‌ای، به طور عموم پس از جنگ جهانی دوم به عنوان نگرش‌هایی برای برقراری عدالت اقتصادی و اجتماعی توزیع بهینه و کاراتر منابع و امکانات رفاه و ثروت، تخصیص مجدد منابع، رشد متوازن تر نواحی و کاهش نابرابری‌های ناحیه‌ای مطرح بود و روز به روز مورد توجه بیشتر برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه قرار گرفت. از پیشگامان نظریات توسعه ناحیه‌ای، افرادی چون؛ والتر ایزارد، گونار میردال، فرانسوا پرو، هیرشمن، جان فریدمن و دیگران را می‌توان نام برد (قنبری، ۱۳۸۴: ص ۴).

در زمینه سنجش و تعیین سطوح توسعه‌یافتگی روش‌های متعددی وجود دارد که تحلیل تاکسونومی، مدل موریس و شاخص توسعه‌ی انسانی از بهترین آنهاست.

تحلیل تاکسونومی اولین بار توسط آندرسون در سال ۱۷۶۳ پیشنهاد و در سال ۱۹۵۰ توسط گروهی از ریاضی دانان بسط داده شد. در سال ۱۹۶۸ به عنوان وسیله‌ای برای طبقه‌بندی درجه‌ی توسعه‌یافتگی کشورهای مختلف توسط پرفسور زاگمونت هلوینگ به یونسکو پیشنهاد گردید.

این تحلیل شامل چند مرحله‌ی عملیاتی است که به شیوه‌های دستی و ماشینی قابل اجرا می‌باشد. ضرایب حاصل از محاسبه درجه توسعه یافتگی به روش تاکسونومی بین صفر تا یک نوسان دارد که هرچه این ضریب به صفر نزدیکتر باشد سطح توسعه یافتگی بالاتر است و بالعکس (رضوانی، ۱۳۸۳: ص ۱۵۳).

مدل موریس با استفاده از داده‌های توصیفی هر واحد سکونتگاهی در مقایسه با واحدهای دیگر و بهره‌گیری از دو پارامتر اصلی زیر سطح توسعه یافتگی را مشخص می‌کند.

شاخص ناموزون موریس که از طریق فرمول $g_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{i \min}}{x_{i \max} - x_{i \min}}$ محاسبه می‌شود در این فرمول y_{ij} شاخص ناموزون برای تغییر i ام در واحد j ام x_{ij} متغیر i ام در واحد j ام $x_{i \min}$ حداقل مقدار متغیر i ام $x_{i \max}$ حداکثر مقدار متغیر i ام است.

شاخص اصلی توسعه که از طریق فرمول $D.I. = \sum_{i=1}^n y_{ij}$ محاسبه می‌شود و در آن n تعداد شاخص‌های مورد مطالعه و $D.I.$ شاخص اصلی توسعه است. ضریب شاخص توسعه موریس بین ۰ تا ۱۰۰ نوسان دارد که هرچه به ۱۰۰ نزدیکتر باشد، سطح توسعه‌یافتگی بیشتر است.

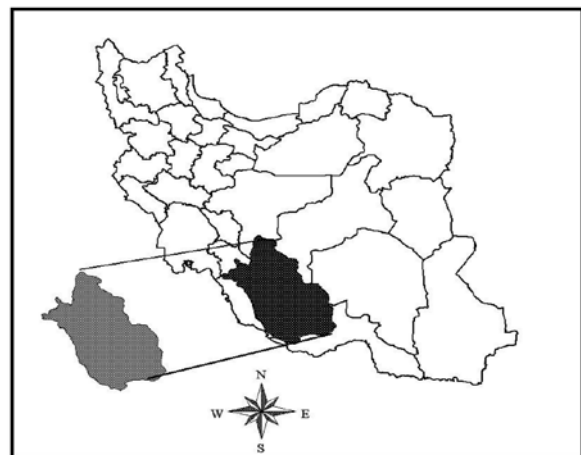
شاخص توسعه انسانی (HDI) توسط برنامه‌ی توسعه سازمان ملل (UNDP) استفاده می‌شود که در اندازه‌گیری‌های مربوط به توسعه، متغیرهای اجتماعی، فرهنگی را مورد تأکید قرار می‌دهد. به همین دلیل متغیرهایی مانند حق انتخاب مردم، دسترسی به آموزش، غذا، خدمات بهداشتی، امنیت، تفریح، آزادی سیاسی و فرهنگی مورد توجه قرار می‌گیرد. (پت، ۱۹۹۹: ص ۵)

طول شرقی قرار گرفته و بطور کلی ۷,۶ درصد از کل مساحت کشور را به خود اختصاص داده است (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۳: ۲). این استان از شمال محدود است به استان اصفهان، از شرق به استان‌های یزد و کرمان، از جنوب به استان هرمزگان، و از غرب به استان‌های بوشهر و کهگیلویه و بویراحمد متصل است.

این استان در تولید محصولات کشاورزی مانند گندم، ذرت، انجیر، انار، انگور مقام نخست را در کشور داراست و در تولید جو و مرکبات مقام دوم، و در تولید پنبه، گردو، چغندر قند، گوجه فرنگی و برنج مقام سوم را دارا می‌باشد. ضمن اینکه در تولید محصولاتی مانند خرما، حبوبات، پسته و زعفران و... نیز در جایگاه مناسب قرار دارد.

از نظر اقتصادی استان فارس تولیدکننده ۴/۲۷ درصد محصولات ناخالص داخلی کشور است و از این بابت مقام پنجم را دارد. در ساختار اقتصادی فارس ۲۳/۷ درصد را تولیدات کشاورزی و از کل جمعیت مشغول به کار استان ۲۶/۲۱ درصد در بخش کشاورزی فعالیت می‌کنند.

(<http://www.Fars-oeffa.Gov.ir/introduction/state.Asp>)

ترسیم: نگارندگان

نقشه ۱- موقعیت جغرافیایی استان فارس در سطح ملی

مبانی نظری تحقیق

توسعه ناحیه‌ای یکی از مباحثی است که در چند دهه اخیر توجه برنامه‌ریزان خصوصاً برنامه‌ریزان ناحیه‌ای را به خود جلب کرده است.

بررسی شاخص‌های عمده اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی و... در سطوح مختلف خصوصاً ناحیه‌ای، هم معیاری مناسب در تعیین جایگاه نواحی است و هم نیازمند اعمال ملاحظات خاص در سطح ناحیه‌ای و تعیین شرایط سازگاری و انطباق ملی - ناحیه‌ای است. (حکمت‌نیا، ۱۳۸۳: ۱۰۲) هدف نظریه‌های توسعه، تحلیل و تبیین نابرابری‌های موجود میان کشورها و مناطق و نواحی در زمینه توسعه است.

تحلیل سطوح توسعه یافتگی شهرستان‌ها

متغیرهای مورد مطالعه در این مقاله شامل دو گروه مکانیزاسیون و زراعت می‌باشد. از گروه مکانیزاسیون ماشین‌ها و ادوات کشاورزی از جمله؛ تراکتور، تیلر، کمباین، تریلر، دروگر، علف چین، ردیف‌کن، بسته بند، چاپر، خرمن‌کوب گندم و جو، خرمن‌کوب برنج، گاوآهن تراکتوری، دیسک، فاروئر، نهرکن، کولتیواتور، کودپاش، سم پاش تراکتوری، سم پاش موتوری، سم پاش پستی.

موتور پمپ آب دیزلی، موتور پمپ آب برقی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند و در گروه زراعت مقدار تولید کل محصولات زراعی مانند گندم، جو، ذرت دانه‌ای، کلزا، برنج، پیاز، گوجه‌فرنگی، آفتاب‌گردان روغنی، سیب‌زمینی بررسی شده است. HDI هر گروه بطور جداگانه محاسبه شده و در پایان HDI هر دو گروه تلفیق شده است که بین چهارصدم تا چهل و سه صدم متغیر می‌باشد. ۰/۴۳ تا ۰/۰۴ مربوط به شهرستان شیراز مرکز استان فارس و ۰/۰۴ تا ۰/۴۳ مربوط به شهرستان لامرد جنوبی‌ترین شهرستان استان می‌باشد.

برای مطالعه و سطح بندی، سه سطح بدست آمده که با توجه به HDI محاسبه شده برای هر شهرستان، هر کدام در سطحی از توسعه یافتگی قرار می‌گیرد.

به این ترتیب شهرستانهایی که میزان HDI آنها؛

- ۱- بین ۰/۱۱ تا ۰/۰۴ قرار گرفته بعنوان محرومترین شهرستان .
- ۲- بین ۰/۲۶ تا ۰/۱۱ قرار گرفته از توسعه متوسط برخوردار بوده .
- ۳- بین ۰/۴۳ تا ۰/۲۶ قرار گرفته از سطح توسعه بالائی برخوردار می‌باشد(جدول ۱).

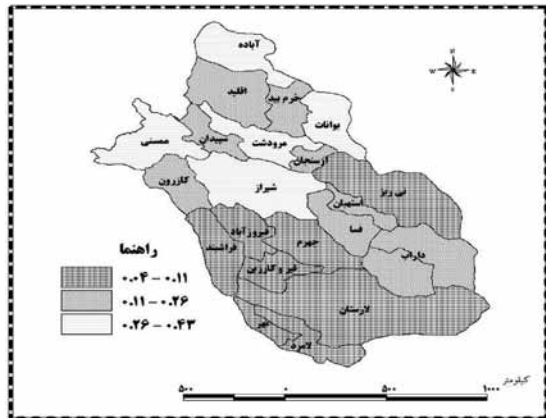
جدول ۱- رتبه و شاخص توسعه کشاورزی شهرستان‌های استان فارس

رتبه	شاخص توسعه	شهرستان	ردیف	رتبه	شاخص توسعه	شهرستان	ردیف
۱	۰/۴۰	آباده	۱۲	۱	۰/۰۹	فراشبند	۳
۲	۰/۱۹	ارسنجان	۱۳	۲	۰/۱۶	فسا	۲
۳	۰/۱۲	استهبان	۱۴	۲	۰/۰۹	فیروزآباد	۳
۴	۰/۳۱	اقلید	۱۵	۲	۰/۰۸	قیروکارزین	۳
۵	۰/۲۸	بوانات	۱۶	۱	۰/۱۳	کازرون	۲
۶	۰/۰۹	جهرم	۱۷	۳	۰/۱۱	لارستان	۳
۷	۰/۱۲	خرم بید	۱۸	۲	۰/۰۴	لامرد	۳
۸	۰/۱۳	داراب	۱۹	۲	۰/۳۷	مروდشت	۱
۹	۰/۰۸	زرین دشت	۲۰	۲	۰/۱۵	ممسنی	۱
۱۰	۰/۲۶	سپیدان	۲۱	۲	۰/۰۸	مهر	۳
۱۱	۰/۴۳	شیراز	۲۲	۱	۰/۱۱	نی ریز	۳

مأخذ: محاسبات نگارندگان.

چنانچه از نقشه شماره (۲) پیداست شهرستانهای نی ریز، جهرم، فیروزآباد، فراشبند، قیروکارزین، لارستان، مهر و لامرد در گروه اول یعنی محرومترین شهرستانها قرار می‌گیرند و شهرستان‌های اقلید، خرم بید،

سپیدان، کازرون، ارسنجان، استهبان، فسا، داراب و زرین دشت در گروه دوم قرار گرفته، که از سطح توسعه متوسط برخوردارند. همچنین شهرستانهای شیراز، مرودشت، آباده، ممسنی و بوانات از سطح توسعه مطلوب برخوردار بوده که در گروه سوم قرار می‌گیرند که برای ایجاد تعادل و توسعه یافتگی باید شهرستانهای محروم را مورد توجه قرار داد.

مأخذ: نگارندگان.

نقشه ۲- توزیع فضایی شاخص توسعه کشاورزی در شهرستانهای استان فارس

چنانچه پیداست اکثر شهرستان‌های جنوبی استان از سطح توسعه پایینی برخوردارند. بطوریکه شاخص توسعه ۰/۰۴ مربوط به شهرستان لامرد جنوبی‌ترین شهرستان استان می‌باشد که یکی از عوامل مهم در این زمینه محدودیت‌های اقلیمی و محدودیت منابع آب و خاک در شهرستانهای جنوبی استان به شمار می‌رود و آثار تعیین کننده‌ای بر سیمای کشاورزی شهرستان‌ها بجای می‌گذارد. با توجه به وابستگی اقتصاد کشاورزی و اتکالی این فعالیت به شرایط محیطی و منابع طبیعی عوامل محیطی معمولاً نقش مؤثری در این زمینه دارند.

فاصله شهرستان‌ها از مرکز استان عامل تأثیرگذار دیگری در این زمینه می‌باشد. به ویژه با در نظر گرفتن نظریه پخش نوآوری‌ها و ابداعات، انتشار ابداعات بصورت امواج از کانون‌های معینی شروع و در سطح فضا پخش می‌شود که با افزایش فاصله از مبدأ این موج‌ها توان خود را از دست می‌دهند.

چون مراکز استانها، کانون نوآوری بویژه در بکارگیری مکانیزاسیون کشاورزی و استفاده از وارپته‌های پر بازده محصولات زراعی و ... می‌باشند و هر گونه نوآوری در زمینه تولید محصولات کشاورزی ابتدا در مراکز استانها بکار گرفته می‌شود و همین نوآوری‌ها بطور مستقیم و غیرمستقیم روی متغیرهای مورد مطالعه تأثیرگذار می‌باشند.

چنانچه از آمارنامه استنباط می‌شود در زمینه کاربرد مکانیزاسیون در کشاورزی شهرستانهای جنوبی استان وضعیت مطلوبی ندارند و در همه متغیرها آمار پایینی را از خود نشان می‌دهند که این مسأله توسعه یافتگی کشاورزی را به شدت

تحت تأثیر قرار می‌دهد.

مسأله دیگر تعداد پایین بهره‌برداران کشاورزی در این شهرستان‌ها است که نسبت به دیگر شهرستان‌ها رقم پایین را بخود اختصاص داده‌اند.

نتیجه‌گیری

در تحقیق حاضر، تعیین درجه توسعه‌یافتگی کشاورزی شهرستان‌های استان فارس با استفاده از HDI مورد بررسی قرار گرفت که نتایج زیر حاصل شد.

در واقع اولین نتیجه‌ای که از این مطالعه می‌توان به دست آورد این است که سطح توسعه یافتگی کشاورزی شهرستان‌های استان فارس نامتعادل و ناهمگون می‌باشد.

این استان طیفی از محرومترین تا برخوردارترین شهرستان‌ها را شامل می‌شود و اگرچه این استان در تولید محصولات مانند گندم، ذرت، انجیر، انار و انگور مقام نخست را در کشور دارد ولی چنانچه مشخص شد همه شهرستان‌ها در تولید محصولات کشاورزی در یک سطح قرار نگرفته‌اند و در نتیجه شکاف و نابرابری به لحاظ برخورداری از شاخص توسعه کشاورزی در شهرستان‌های استان فارس زیاد می‌باشد.

HDI محاسبه شده برای شهرستان‌ها بین ۰/۰۴ برای شهرستان لامرد تا ۰/۴۳ برای شهرستان شیراز بعنوان برخوردارترین شهرستان در نوسان بوده است.

در زمینه عوامل مؤثر در سطوح توسعه‌یافتگی، نتایج بررسی‌ها نشان داد که شهرستان‌های جنوبی استان از سطح توسعه پایینی برخوردارند. این وضع علاوه بر محدودیت اقلیمی و منابع آب و خاک تا حدودی با نظریه پخش نوآوری‌ها قابل توجیه می‌باشد. زیرا شهرستان‌های جنوبی در زمینه استفاده از ماشین‌آلات پیشرفته کشاورزی نیز آمار ضعیفی را از خود ارائه داده‌اند.

منابع و مأخذ

- ۱- آسایش، حسین، ۱۳۸۳؛ اصول و روش‌های برنامه‌ریزی روستایی، انتشارات دانشگاه پیام نور ۱۳۸۳.
- ۲- حکمت‌نیا، حسن، موسوی، میر نجف؛ بررسی و تحلیل روند تغییرات سطوح و نابرابریهای ناحیه‌ای در استان یزد مجله جغرافیا و توسعه پاییز و زمستان ۱۳۸۳.
- ۳- رضوانی، محمدرضا، سنجش و تحلیل سطوح توسعه یافتگی نواحی روستایی در شهرستان سنندج، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای شماره ۳ پاییز و زمستان ۱۳۸۳.
- ۴- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی (۱۳۸۰)؛ اولین گزارش علمی توسعه انسانی، تهران: انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
- ۵- فتری هفت چشمه، حسین‌زاده دلیر، کریم. تعیین درجه توسعه‌یافتگی شهرستانهای استان آذربایجان شرقی (۱۳۷۵) مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای شماره ۵ پاییز و زمستان ۱۳۸۴.
- ۶- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی، ۱۳۸۲، استان فارس.

۷- موسوی، میر نجف (۱۳۸۲)، سنجش درجه توسعه‌یافتگی نواحی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه یزد.

۸- وزارت آموزش و پرورش، (۱۳۸۳). جغرافیای استان فارس.

۹- وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری، (۱۳۸۵) کشاورزی دقیق، تکنولوژی نوین در مزرعه.

10- <http://www.Fars-Oefa.gov.ir/introduction/stat.asp>.

11- Kalantari, Khalil (1995): Identification of Backward Region in Iran, Geographical Research Quarterly Mashhad, No 8.

12- Neumayer, Eric, Analysis the Human Development index and sustainability A Constructive Proposal of Ecological Economic S, N.39, 2001.

13- Peet, R. (1999) Theories of Development, The Guilford Press, London.

14- UNDP (1991): Human Development Report, New York, Published For the Nation Development Program.

پی‌نوشت

1- Human Development Index.